

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om underhållsstöd, lagen om underhåll för barn och 13 § i lagen om inkomstdatasystemet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om underhållsstöd, lagen om underhåll för barn och 13 § i lagen om inkomstdatasystemet (RP 115/2025 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringssekreterare Annika Juurikko, social- och hälsovårdsministeriet
- socialråd Marjo Malja, social- och hälsovårdsministeriet
- sakkunnig Severi Saarela, social- och hälsovårdsministeriet
- jurist Kaisa Rainakari, Folkpensionsanstalten
- ordförande Ahti Hurmalainen, Förbundet för underhållsansvariga rf
- specialsakkunnig Jonna Lindqvist, Centralförbundet för Barnskydd rf
- direktör Emma Kolu, Nätverket för familjers diversitet.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- justitieministeriet
- dataombudsmannens byrå
- Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- Helsingfors stad
- Välfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
- Mellersta Finlands välfärdsområde
- Egentliga Finlands välfärdsområde
- Ålands landskapsregering.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att lagen om underhållsstöd, lagen om underhåll för barn och lagen om inkomstdatasystemet ändras. Propositionen baserar sig på regeringsprogrammet för regeringen Orpo och planen för de offentliga finanserna 2025—2028.

Betänkande ShUB 18/2025 rd

I lagen om underhållsstöd föreslås bestämmelser om skyldigheten för en sådan underhållsskyldig förälder som avses i lagen om underhållsstöd att vidta åtgärder i situationer där underhållsstöd betalas på grund av den underhållsskyldiges bristande försörjningsförmåga och det har skett sådana förändringar i den underhållsskyldiges tidigare fastställda bristande försörjningsförmåga att det kan bedömas att det finns grunder för att höja beloppet på underhållsbidraget.

I lagen om underhållsstöd föreslås dessutom bestämmelser om att Folkpensionsanstalten ska ha skyldighet att vid behov till välfärdsområdet lämna nödvändiga uppgifter om en i lagen om underhållsstöd avsedd underhållsskyldigs ekonomiska situation som har samband med den underhållsskyldiges försörjningsförmåga, som fastställts i det avtal eller den dom som gäller underhållsbidraget. Folkpensionsanstalten ska lämna ut dessa uppgifter i en situation där den på basis av den underhållsskyldiges inkomster och/eller förmögenhet eller förändringar i dessa bedömer att det finns behov av en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga. Dessutom föreslås bestämmelser om Folkpensionsanstaltens rätt att få föräldrars postadressuppgifter av den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster enligt postlagen, i syfte att utreda och förhindra missbruk av underhållsstödet. Det föreslås också att lagen om underhållsstöd preciseras i fråga om välfärdsområdets uppgifter och rättigheter i situationer där ett barn får av välfärdsområdet ordnad vård dygnet runt utanför hemmet.

Det föreslås att lagen om underhåll för barn ändras så att välfärdsområdena ska ha rätt att få föräldrarnas inkomst- och skatteuppgifter samt Folkpensionsanstaltens uppgifter om förmåner vid fastställandet av avtal om underhållsbidrag och vid bedömningen av behovet att ändra underhållsbidraget. Enligt förslaget ska det utifrån skyldigheter i gällande lagstiftning föreskrivas om det behöriga välfärdsområdets uppgifter i situationer där välfärdsområdet av Folkpensionsanstalten har fått uppgift om en i lagen om underhållsstöd avsedd underhållsskyldigs ekonomiska situation eller en förändring i dennes ekonomiska situation. Det föreslås bestämmelser om att fastställandet av formuläret för de blanketter som ska användas vid fastställande av underhållsbidrag anges vara en uppgift som Institutet för hälsa och välfärd ska sköta.

I lagen om inkomstdatasystemet föreslås bestämmelser om de uppgifter som ska förmedlas och lämnas ut ur inkomstregistret till välfärdsområdet för tillgodoseende av rätten att få uppgifter enligt lagen om underhåll för barn.

I lagen om underhållsstöd och lagen om underhåll för barn föreslås också vissa ändringar av teknisk natur.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2026 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2026.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Regeringen föreslår flera olika ändringar i lagen om underhållsstöd (580/2008), lagen om underhåll för barn (704/1975) och lagen om inkomstdatasystemet (53/2018). Syftet med propositionen

Betänkande ShUB 18/2025 rd

är att genomföra den besparing i underhållsstödet som ingår i regeringen Orpos plan för de offentliga finanserna för 2025—2028 (s. 71). Propositionen syftar också till att förbättra barnets rätt till tillräckligt underhåll enligt föräldrarnas försörjningsförmåga och till att främja en ändamålsenlig fördelning av underhållsstödet och på ett effektivare sätt än i nuläget förebygga eventuellt missbruk av underhållsstöd.

I lagen om underhållsstöd föreslås bestämmelser om skyldigheten för en underhållsskyldig förälder att vidta åtgärder i situationer där underhållsstöd betalas på grund av den underhållsskyldiges bristande försörjningsförmåga och det har skett sådana förändringar i försörjningsförmågan att det kan bedömas finnas grunder för att höja beloppet på underhållsbidraget. Det kan exempelvis röra sig om en långvarig förändring i inkomsterna. I lagen om underhållsstöd föreslås också bestämmelser om Folkpensionsanstaltens rätt att få inkomst- och skatteuppgifter om den underhållsskyldige för att göra en bedömning av om nödvändiga uppgifter om den underhållsskyldige behöver lämnas till välfärdsområdet. Folkpensionsanstalten ska enligt propositionen lämna nödvändiga uppgifter om den underhållsskyldige till välfärdsområdet, om den bedömer att den underhållsskyldiges ekonomiska situation är sådan att det finns anledning att göra en ny bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsplikt. Det föreslås också att lagen om underhållsstöd ändras så att det föreskrivs om välfärdsområdets rätt att ansöka om underhållsstöd för ett barn, om barnet får av välfärdsområdet bekostad vård dygnet runt utanför hemmet längre tid än en kalendermånad och underhållsstöd inte redan har beviljats för den period för vilken välfärdsområdet ansöker om underhållsstöd.

Det föreslås att lagen om underhåll för barn ändras så att välfärdsområdena ska ha rätt att få föräldrarnas inkomst- och skatteuppgifter vid fastställandet av avtal om underhållsbidrag och vid bedömningen av behovet att ändra underhållsbidraget. Dessutom föreslås det i lagen bestämmelser om välfärdsområdets utredningsskyldighet och uppgifter i en situation där välfärdsområdet av Folkpensionsanstalten har fått uppgift om att en underhållsskyldig förälders underhållsförmåga eventuellt har förändrats.

I lagen om inkomstdatasystemet föreslås bestämmelser om de uppgifter som ska förmedlas och lämnas ut ur inkomstregistret till välfärdsområdet för tillgodoseende av rätten att få uppgifter enligt lagen om underhåll för barn.

Social- och hälsovårdsutskottet anser att de föreslagna ändringarna är motiverade och tillstyrker lagförslagen utan ändringar. Utskottet betonar att det främjar barnets rätt till tillräckligt underhåll att utbetalningen av underhållsstöd sker utifrån den faktiska situationen och att bedömningen av underhållsförmågan görs utifrån tillräckliga och aktuella uppgifter. Enligt propositionen (s. 38) kan den föreslagna starkare myndighetsinterventionen minska konflikterna mellan föräldrar och på så sätt också främja välbefinnandet för barn som eventuellt lever i utmanande förhållanden och barnets rättigheter till tillräckligt underhåll från den egna föräldern. Dessutom bidrar de föreslagna ändringarna till att främja samarbetet mellan välfärdsområdena och Folkpensionsanstalten i verkställandet av underhållsstödet.

Sakkunniga har under utskottets utfrågning framfört att det utifrån ordalydelsen och motiveringen till det föreslagna 36 § 3 mom. i lagen om underhållsstöd inte är helt klart vilka uppgifter Folkpensionsanstalten ska granska när den bedömer om det i den underhållsskyldiges ekonomiska si-

Betänkande ShUB 18/2025 rd

tuation har skett sådana ändringar utifrån vilka Folkpensionsanstalten bedömer att den underhållsskyldiges försörjningsförmåga eventuellt behöver bedömas på nytt och som innebär att Folkpensionsanstalten ska lämna nödvändiga uppgifter till välfärdsområdet för bedömning av den underhållsskyldiges försörjningsförmåga.

Utskottet slår för tydlighetens skull fast att granskningen enligt ordalydelsen i det föreslagna 36 § 3 mom. endast gäller uppgifter som Folkpensionsanstalten fått med stöd av 34 § 1 mom. 1 punkten i lagen om underhållsstöd, det vill säga nödvändiga uppgifter som Folkpensionsanstalten fått av statliga myndigheter, välfärdsområdesmyndigheter och kommunala myndigheter samt andra offentlighetsrättsliga samfund för avgörande av rätten till underhållsbidrag. Enligt uppgifter från social- och hälsovårdsministeriet kan Folkpensionsanstalten använda uppgifterna i inkomstdatasystemet samt vid behov beskattningsuppgifter för att bedöma om utlämnande av uppgifter enligt 36 § 3 mom. bör ske. Enligt ministeriet har syftet med bestämmelsen inte varit att föreskriva om skyldighet för Folkpensionsanstalten att genomföra en mer omfattande granskning av förmögenheten hos en underhållsskyldig. Syftet med bestämmelsen är enligt ministeriet att Folkpensionsanstalten till välfärdsområdet lämnar ut relevanta identifieringsuppgifter, som välfärdsområdet vid behov själv kan använda för att skaffa sig närmare uppgifter. Den föreslagna nya 8 d § i lagen om underhåll för barn ger välfärdsområdet rätt att oberoende av föräldrarnas samtycke få uppgifter bland annat ur inkomstdatasystemet och ur förmånsdatatjänsten Kelmu. Dessutom kan välfärdsområdet med hjälp av redan befintliga lagstadgade befogenheter inhämta behövliga uppgifter som hänför sig till ärendet.

Sakkunniga har under utskottets utfrågning fäst uppmärksamhet vid att de nya uppgifter som föreslås för välfärdsområdena i propositionen kan öka arbetsmängden inom de redan överbelastade familjetjänsterna. Enligt propositionens konsekvensbedömningar varierar de föreslagna ändringarnas konsekvenser för välfärdsområdenas arbetsmängd välfärdsområdesvis. Utskottet anser det vara viktigt att följa verkställigheten av lagen och dess konsekvenser för arbetsmängden hos välfärdsområdenas barnatillsyningsmän och för hur finansieringen av välfärdsområdena räcker till. Vidare betonar utskottet behovet av styrning av välfärdsområdena och utveckling av personalens kompetens för att säkerställa ett smidigt genomförande av lagändringarna.

I propositionen har utgiftsbesparingen i fråga om underhållsstödet bedömts kunna uppnås gradvis, allt eftersom Folkpensionsanstalten årligen anmäler avtal som inte motsvarar den underhållsskyldiges faktiska försörjningsförmåga till välfärdsområdena och avtalen justeras så att de motsvarar föräldrarnas försörjningsförmåga. Besparingen uppskattas uppgå till cirka 2 miljoner euro 2026, cirka 4 miljoner euro 2027 och cirka 7 miljoner euro 2028. Utskottet betonar att bedömningen av de ekonomiska konsekvenserna baserar sig på en grov uppskattning utifrån inkomst- och beskattningsuppgifter och att de faktiska konsekvenserna klarnar först vid verkställigheten. Utskottet anser det vara viktigt att följa hur de föreslagna lagstiftningsändringarnas påverkar utgifterna för underhållsstöd.

Under utfrågningen i utskottet lyfte sakkunniga också fram mer omfattande utvecklingsbehov än vad som föreslås i propositionen i fråga om lagstiftningen om underhåll för barn, det familjerättsliga service- och beslutssystemet samt barnens och familjernas sociala trygghet. Enligt uppgifter från social- och hälsovårdsministeriet har arbetsgruppen för reformen av systemet för underhållsstöd i sin slutrapport sommaren 2025 lyft fram behovet av att se över systemet för underhåll av

Betänkande ShUB 18/2025 rd

barn som en helhet, inklusive granskning och utveckling av den lagstiftningshelhet som styr barnatillsyningsmännens arbete. Avsikten är att behoven av att utveckla den familjerättsliga helheten ska beaktas som en del av den pågående reformen av socialservicen. Dessutom utreder den parlamentariska kommittén för social trygghet hur förmånssystemet för barn och familjer bör utvecklas. Som ett led i genomförandet av den nationella barnstrategin har det också gjorts en utredning om krävande skilsmässor och servicesystemet. Utskottet anser det vara viktigt att expertarbetsgruppernas förslag för att utveckla förmåns- och servicesystemet främjas.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 1–3 i proposition RP 115/2025 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner ett uttalande. (Utskottets förslag till uttalande)

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att statsrådet ger akt på hur den föreslagna regleringen påverkar utgifterna för underhållsstöd och välfärdsområdenas arbetsmängd samt fortsätter att utveckla lagstiftningen om underhåll för barn, det familjerättsliga service- och beslutssystemet samt barnens och familjernas sociala trygghet.

Betänkande ShUB 18/2025 rd

Helsingfors 5.11.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Kim Berg sd
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Hilikka Kemppi cent
medlem Aki Lindén sd
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Aino-Kaisa Pekonen vänst
medlem Anne Rintamäki saf
medlem Päivi Räsänen kd
medlem Pia Sillanpää saf
medlem Oskari Valtola saml
medlem Ville Väyrynen saml
medlem Henrik Wickström sv
ersättare Kaisa Garedeu saf
ersättare Mari Kaunistola saml
ersättare Hanna Laine-Nousimaa sd.

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen.